Q. D. B. V.

FRIDERICVS III.

SAPIENS, SAX. ELECTOR,

publice propoſitus,

PRAESIDE

CONRADO SAMVELE SCHVRZFLEISCHIO,

RESPONDENTE
IOANNE GEORGIO HAHNIO
Dresdenſi,

Ad D. XII. SEPTEMB. A. 1674.

In Auditorio publico,

CVM PRIVILEGIO SEREN. EL. SAXON.

Diſputatio XXXI.

LIPSIAE, Apud NICOLAVM SCIPIONEM.
cIↄ Iↄc XCIIX.

I.

CONſilium mihi eſt commemorare de FRIDERICO III. Saxoniae Duce atqve Septemviro, Principe Sapiente et fortunato, ac prorſus tali, qvalem ſuperiorum ſtatus temporum reqvirebat. Cuius virtutes ita cognitae ſunt et paſſim exploratae, ut ſcribendi argumentum praebuerint Paulo Langio, Monacho Zitizenſi, Philippo Melanchthoni, Germaniae Praeceptori, Deſiderio Eraſmo, inſtauratori literarum apud Belgas, et merito, ut eſſet inter Caroli V. Conſiliarios, Ioanni Sleidano, Proteſtantium diligenti hiſtorico et fido, Georgio Spalatino Elect. Saxon. Frid. a ſecretis, et Ioanni Elect. a ſacris, et non modo in hiſtoria Saxonica, ſed etiam in tabulariis multa cum induſtria verſato, Georgio Fabricio, Petro Albino, Laurentio Peccenſteinio, Auguſti et Chriſtiani I. et II. Elect. Sax. hiſtoriographis, Michaeli Boiemo, Balthaſari Mencio, Didymo Faventino, Caſpari Peucero, Matthaeo Dreſſero, Iacobo Auguſto Thuano, Abrahamo Bucholcero, qvi et praeclare de eo ſenſerunt, et rectiſſime ſcripſerunt. Martinus Lutherus, qvi ſub eius tempus Eccleſiae ſtatum emendare divino auſpicio aggreſſus eſt, ſic de eo iudicat, ut plane exiſtimet, non fuiſſe facile Principem, qvem ei pietate ac benignitate praeferri oporteat, *apud auctorem deſcript. ſtemmatis Saxon. p. 181. conf. Balth. Mencius de orig. Sax. in Frid. III.*

II. Sed omnia eius acta iuſtis temporum intervallis diſtingvere, nec ſinit magnitudo Principis, nec patitur noſtrum inſtitutum, nunc enim nobis potiſſimum curae eſt, qva voluntate, qvave cura ac diligentia Imperatores Auſtrios complexus ſit, et qvae ornamenta ab his in eum profecta fuerint, qvae ſane omnium conſenſu maxima ſunt, et ad poſteritatis memoriam ſervanda: neqve ego ſcio, an qvispiam Principum maiorem a Caeſaribus provinciam acceperit, qvam Fridericus, qvo neqve aliqvis Maximiliano I. amicior, neqve tunc Imperio Romanorum utilior fuit.

III. Id ut omnes intelligant, afferam literas, qvibus integritas atqve egregia merita Friderici III. in tantum a Maximiliano I. praedicantur, in qvantum ad auguſtae dignitatis amplificationem pertinebant. Eae qvo ex loco et tempore datae fuerint, ex ſubſcriptione perſpici poteſt, id eſt, *in civitate imperiali Auguſta, die octava menſis Auguſti, anno Domini milleſimo qvingenteſimo, regnorum eius Romani* (non ſcribitur, imperii, qvia Romae non eſt conſecratus, more exemploqve hiſtorico, non autem negandi, nedum imminuendi iuris Imperatorii cauſa) *qvintodecimo, Hungarici undecimo* (nam et iam ante Maximilianum I. pater eius Fridericus III. aliis, qvi Fridericum Brunſvicenſem annumerant, IV. ratione iuris, qvod in Vngariam praetendebat, titulum regni Hungarici ſumpſit, qvod teſtatur Albertus Crantzius Vandal, lib. 12. cap. 36.) Nos ex iis, qvae propoſito ſerviunt, haec ſeligemus, qvae totidem verbis ibi poſt alia leguntur. *Praeterea ex praefata noſtra regia auctoritate, damus et concedimus plenam et omnimodam ex certa noſtra ſcientia motuqve proprio poteſtatem, qvod poſſis et valeas* (haec tali ſtylo diriguntur ad Fridericum III.) *in provinciis tantum et iurisdictione Ducatus tui* (Saxonici, et qvi huic innexus eſt, Electoratus, atqve adiunctarum ditionum, ut ſeqvitur) *et terrarum tuarum haere-*

reditariarum univerſis perſonis, qvae ſub dominio et iurisdictione tua: et a te idoneae, honeſtae, habiles et virtutibus inſignes ac clarae repertae fuerint: ſuper qvibus conſcientiam tuam oneramus, concedere, dare atqve largiri clypeos *ac galeas criſtatas, inſignia armorum et ius deferendi: eisqve omnia alia et ſingula privilegia, iura, immunitates, honores, conſvetudines et libertates dare atqve conferre, ut eisdem uti frui, gaudere et laetari poſſint, qvibus coeteri idem armorum ius a nobis nacti hactenus freti ſunt: ſeu qvomodolibet potiuntur conſvetudine, vel de iure, decernimus igitur et hoc regio ſtatuimus edicto, qvod huiusmodi per te privilegiandi, et eorum haeredes, ſi ad eos etiam privilegium extendere volueris, ac haeredum haeredes ſeriatim in perpetuum clypeos, arma et inſignia per te illis conferre, habere, deferre ac geſtare, illisqve in omnibus et ſingulis honeſtis decentibusqve actibus et expeditionibus, tam ſerio, qvam ioco, praelio, duello, ſingulari certamine, haſtiludiis, qvibuscunqve pugnis cominus et eminus, vexillis, tentoriis, ſignis, ſigillis, monumentis, aedificiis, ſuppellectile, et aliis in locum omnibus, prout eorum voluntas ac deſiderium reqviſiverit, aut necesſitas exegerit, uti frui posſint et debeant, aptiqve ſint et idonei ad ineundas et recipiendas omnes praerogativas, gratias, libertates, iura et conſvetudines, qvibus caeteri a nobis et ſacro imperio huiuscemodi ornamentis inſiſigniti gaudent et potiuntur absqve alicuius impedimento et contradictione.*

IV. Qvo honore cum impertitus eſſet, auctoritas dignitasqve ſingularis ei conciliata eſt, ut qvibusvis imperii negotiis iisqve arduis adhiberetur, ſiqve inter ſpem et metum respublica fluctuaret, Caeſar Maximilianus conſilio eius tanqvam Patris uteretur, reliqvi vero Principes ipſum tanqvam exemplum intuerentur, et non modo haec ſumma meritorum ornamenta gratularentur, ſed etiam cognomen ſapien-

tis, qvod ſupra omnes laudes eſt, adderent. Qvae fama ad exteros qvoqve permanavit, ut eum hoc titulo ornarent. Thuanus palam et clare ſcripſit, *ſapientis elogio poſteritati commendatum eſſe*, hiſt. lib. I. Deſiderius Eraſmus, ad qvem aliqvoties literas Princeps noſter exaravit, in epiſtola, qvam anno 1517. editam Svetonio praefixit, viventem ad hunc modum allocutus eſt. *Tuas eximias, Federice* (imitatione ſcripturae Italorum) *dotes, cum ſint inſigniter inſignes, non mirum, ſi famae celebritas ad nos usqve devexerit.* Qvod facit, ut merito cenſeamus, Fridericum pariter imperii et literarum dignitati natum, cum Maximiliano allaboraſſe, ut Germania multis ante bellis afflicta pacaretur, et ſtudiorum, qvae ſuperioribus temporibus neglecta fuerant, fama inprimis celebraretur.

V. Amplior iſti laudi cumulus acceſſit, qvando Maximilianus eum tanti aeſtimabat, ut dignum haberet, cui rectoris imperii munus committeret. Paſſim enim obvia ſunt diplomata, in qvibus conſpicitur titulus *locum tenentis imperii* ipſi attributus. Vidi qvoqve numum, in qvo haec verba inciſa ſunt: *tenens locum imperii.* In Tevtonicis huiusmodi elogium reperi: Römiſcher Königlicher Maieſtät / und deſſelben Reichs-Stadhalter General. Priusqvam vero hunc titulum uſurpavit, *ſupremi conſiliarii* dignitatem habuit; in qvam rem extant tabulae, qvibus ſcribitur K. M. Oberſter-Rath. Qvod non poſſum, qvin exiſtimem, Principis maximi, et vere ſapientis fuiſſe argumentum.

VI. Fidem facit Georgius Spalatinus, actorum horum, ſi qvisqvam, gnariſſimus, Fridericum III. ab eo tempore, qvo primo illum honorem geſſit, beneficio Maximiliani I. Caeſaris hunc titulum perpetuo retinuiſſe: chron. part. 3. de orig. El. Sax.

VII. Qvod cum apud animum reputo, iucundum mihi

mihi eſt recordari diverſitatis ſtyli atqve temporum : nam qvi Maximiliani aevo *locum tenentes imperii* dicti ſunt, ſuperioribus temporibus appellati fuerunt imperii *proviſores.* Ita in qvodam Henrici VII. diplomate obſervavi, Bertoldum Hennebergicum regnorum Henrici *proviſorem cum plenaria poteſtate* conſtitutum fuiſſe. Huc vid. VVolfgang. Mollerus de vita et reb. geſt. Bertoldi p. 15.

VIII. Non opus eſt, ut qvid addamus de vitae eius gravitate, et ſpectata erga Imperium fide, de qva dicta publice teſtimonia ſunt in promptu, qvorum cum multa eſſe ſciam, tum mihi ſtrictim omnia attingenti hoc unum ſufficere debet, qvod omnium conſenſu meruerit, ut diceretur *amator pacis, prudentiſſimus Princeps, ſapientiae domicilium, conſiliorum theſaurus, defenſor legum, controverſiarum finis, Imperii Romani columen, monimentum patriae, morum ſpeculum, decus Principum, diſciplina civium.* Qvae elogia ſatis per ſe ſplendida ſunt, et publicis ſermonibus celebrantur: vid. Laurentius Fauſtus de El. Sax. p. 181. Elias Reusnerus in ſtemmat. VVitichindeo p. 43. conf. Philippus t. 2. declamat. in orat. pro eo hab.

IX. Ex qvibus licet cognoſcere, Fridericum et Imperatoribus ſibi aeqvalibus maximo uſui, et imperii Ordinibus fuiſſe: neqve dubito, eius conſilio atqve cura factum, qvod Maximilianus I. Ordines tanta benevolentia atqve liberalitate complecteretur, ut in partem Imperii iurium reciperet, et divina qvadam ſummae poteſtatis temperatione caput atqve imperii membra ſibi invicem devinciret. Qvod etſi ab hiſtoricis non eſt proditum, tamen multis modis redditur veroſimile, qvoniam ſine eo non facile arduum conſilium capiebat Maximilianus, nec erat tunc qvisqvam inter Principes Imperii Friderico par, ſive ſcientiam publicarum rerum, ſive uſum ſpectes, freqventiſſime aderat Maximiliano,

no, et liberrime admonebat, a livore ac malignitate tanto alienior, qvanto averſabatur ſuperiora diſſidia et qvaeſitum dominatum, et cupiebat Imperii eſſe munimentum eam conſtitutionem, qva belli ius primo cum Ordinibus communicatur in hanc ſententiam. Auch ſollen wir/ und unſer liber Sohn Ertzhertzog Philips / auch unſer Churfürſten/ Fürſten und Stände des Reichs / ohne Wiſſen und Willen Jährlicher Verſamlung/ keinen Krieg oder Vehd anfahen/ et qvae his conſeqventia ſunt, ac de iure foederum in eandem rem, et communicatae certe cum Ordinibus maieſtatis argumentum ſanciuntur. Handhabung des Friedens zu Wormbs anno 1495. tit.5.

X. Cuius conſilii dignitatem auxit, cum Septemviris auctor eſſet peculiaris, et hactenus apud Germanos inauditae, cum electo Imperatore faciendae pactionis, qvae proprio nomine et more pragmatico *capitulatio* vocatur. Nam tunc una opera et amorem fidemqve Saxonicam erga Auſtrios, et prudentiam Collegis, et ſolicitudinem atqve officium omnibus Imperii ordinibus approbavit. Ioannes Sleidanus haec diligenter memoriae tradidit, dum confirmat, Fridericum Carolo V. ſuffragium dediſſe contra Gallum, mox addidiſſe, *placere ſibi, ut is renuncietur Caeſar, veruntamen certis legibus, ut Germaniae ſua libertas conſtet.* Atqvi vero inter eas leges, ſive pacti capita et hoc fuit, qvod Imperatori non ſit integrum gerere bellum, *niſi de Ordinum, praecipue Septemvirorum voluntate*: lib. 1. comment. Qvod me non ſinit dubitare, Fridericum, qvi hoc tale ſvaſit Collegis, idem ſvaſiſſe ante Maximiliano, cum ederet conſtitutionem de conſervanda pace. Cur autem iudicaverit religione pacti alligandum Caroli animum, nullo odio Caroli, ſed amore libertatis, et privilegiorum Imperii Ordinum, factum eſſe conſtat. Nam ut ex eventu fides eſt, oblatum ſibi impe-

perium recuſavit, et ſuffragium ſuum Carolo V. tulit: qvod qvia pertinet ad Friderici decus atqve dignitatem, minime omitti debet, et doceri poteſt teſtimonio Eraſmi, affirmantis, id ſe ab Epiſcopo Leodienſi, qvi praeſens in comitiis fuiſſet, tanqvam compertiſſimum accepiſſe. Conſentiunt Io. Sleidanus, Ioannes Funccius in chronologia antiqvioris editionis, hos ſeqvuntur Laur. Fauſtus, Balth. Mencius, Elias Reusnerus, aliiqve. In qva cauſa duxi utile futurum, ſi ipſa Erasmi verba aſcribamus ex epiſtola ad Ioannem Epiſcopum Roffenſem ſcripta, qvae lib. XIII. voluminis eius epiſtolarum continetur. *Dux Saxoniae Fridericus*, poſt qvaedam interiecta, *ab omnibus delatum imperium ingenti animo recuſavit, idqve pridie, qvam Carolus eligeretur, cui nunqvam contigiſſet Imperii titulus, niſi Fridericus deprecatus eſſet, clarior honore contempto, qvam fuiſſet, adepto.* Cur vero ſe excuſaverit, expeditas habet rationes, ſiqvidem praeter grave ſenium, et tempora, qvae inſtabant, periculoſiſſima, putabat in merita Maximiliani contumelioſum fore, ſi ad alium, qvam ad eius nepotem Carolum, Imperium deferretur. Memor enim erat interceſſionis Maximiliani pro Carolo factae, et intelligebat, ſibi potiſſimum incumbere, ut hanc cauſam ageret, et non modo honori ſtirpis Auſtriae de Germania tam praeclare meritae, ſed etiam ſaluti Imperii conſuleret. V. Caſp. Peucerus, vir rerum Auſtriarum Saxonicarumqve peritiſſimus, et ſi eruditio ſine religione penſitatur, incomparabilis, chron. lib. 5. in Maximil. Neqve primum hoc exemplum eſt oblatae Marchionibus Misniae Imperatoriae dignitatis, qvandoqvidem circa tempora Caroli IV. eadem ſuſcipiendi Imperii occaſio data eſt Friderico II. cognomento gravi, ſed tantum abeſt, ut amplexus fuerit, ut etiam iure ſuo ceſſerit, et id Carolo IV. reliqverit, Albertus Ar-

gentinenſis Chron. p. 145. Non alia mens Friderico III. fuit, utpote qvi nihil amavit, niſi qvod ingenuum moderatumqve eſſet. Is a nobis III. dicitur in ſerie Electorum, nam in ordine Marchionum Misniae VI. debet nominari.

XI. Haec et talia dum mihi in mentem veniunt, liceat qvoqve cognoſcendi eſſe cupido, qvamobrem Fridericus, qvi, uti tradunt * qvidam, tribus vicibus interrex, ſive Imperii Vicarius fuit, ac tricies interfuit Comitiis, rerumqve adeo Imperialium ſcientiſſimus eſt habitus, in Senatu Electorum dixerit, *legem* eſſe, qva exteri, exempli gratia Galli, a iure capeſſendi Imperii excludantur: V. poſt Sleidanum Georg. Sabinus de elect. et coron. Car. V. tom. 2. apud Sim. Schardium: cum tamen ſit longe exploratiſſimum, nullam eiusmodi legem eſſe proditam. Nam qvi eo Ottonis III. conſtitutionem allegant, merito credulitatis coarguunt, neqve rectius exiſtimant, qvi firmandae opinioni afferunt Caroli IV. legem, qvae A. B. dicitur, qva nil tale continetur. Sed id vero gloriam Friderici non imminuit, nec labefactat auctoritatem, ſiqvidem in ea conſultatione qvaeſtio erat non tam de lege, qvam effectu legis, qvem etiam habet conſvetudo, qvia legem imitatur, non aliter, qvam ipſimet Galli ſolent, cum ſe non poſſunt tueri lege Salica contra ſucceſſionem feminarum in regno, provocare poſſunt ad conſvetudinem, qvae tantum in eo negotio valet, qvantum ipſa lex: qvam et Gallos excuſandi rationem invenit Fr. Hottomannus, dum meminit legis Salicae adverſus Eduardum III. allegatae, Francog. cap. 10. p. 118. Qvin etiam ſi maxime fuiſſet creditum, talem legem olim eſſe vere ac reipſa promulgatam, neqve ſic tamen qvid detrahitur de ſapientia Friderici, qvi facile tunc iudicabat, non eum eſſe ſtatum temporum, ut ſibi vacaret eruere id, qvod ſaltem omnium conſen-

ſenſus eruditorum approbaſſet: imo ipſi ſufficiebat, ius Germaniae poſtulare, ut tantum Germanus eligatur: ius autem illud ſcriptum fuerit, annon, ad curam eruditorum, et, ſi non recte eruiſſent, ad culpam pertinebat. Atqvi hoc non initium fuit errorum in hiſtoria imperiali admiſſorum: illud ſane magis eſt dolendum, qvod in ipſam auream bullam pleraqve irrepſerint, fama potius, qvam incorruptis innixa monumentis: qvod tamen auguſtiſſimo Legislatori minime omnium vitio verti oportet, ſed validae illorum temporum opinioni aſcribi, ſed inprimis ſcribae, Bartolo, an alii, imputari debet.

* *Eſtqve ea opinio Balth. Mencii de ſtemm. El. Sax. conſ. Laur. Fauſt. p. 181. Revera bis interrex fuit, et Friderico III. Imp. avunculo conſilia dedit, atqve tricies comitia et arduas deliberationes auctoritate ac praeſentia ſua ornavit, G. Fabric. orig. Sax. lib. 8. p. 20.*

XII. Sed de eo ſatis mentem atqve ſententiam noſtram declaravimus, et qvae ad Friderici laudem atqve commendationem pertinent, vindicavimus, nunc rationem ineamus eius laboris atqve diligentiae, qvam contulit ad imperii utilitatem, et virtutes ſuas magis et magis illuſtravit. Qvanqvam autem iis rebus primas facile partes obtinuit, et natu maximus inter omnes Septemviros; ac praecipuus autoritate inter cunctos Principes fuit, ut recitata a Sleidano et Sabino teſtimonia oſtendunt, tamen non defuerunt qvidam corrupto iudicio homines, qvi crimini dederunt, qvod Luthero acriorem emendationem auſpicanti indulſerit, ut occaſionem nanciſceretur potentiae augendae. At qvi Friderici ingenium et pietatem cognitam habent, longe aliter ſentiunt, et facti eius invidiam merito amoliuntur. Tum vero ipſe ſe purgavit ſatis, literis ad Thomam Caietanum et

Valentinum Ditlebium ſcriptis, neqve alia iſtarum indignationum cauſa fuit, qvam qvod qvaeſtus atqve nundinationes in Saxonia atqve Miſnia inhiberentur. V. praeter Sleidanum, Didymus Faventinus adverſus Thomam Placentinum, Chron. Cario-Peucerianum lib. 5. p. 936. Sunt in manibus meis ſchedae manuſcriptae Ioannis Neoboli, qvae beneficio Ioannis Georgii Maii, viri doctrina eleganti, et publico ſacerdotio praediti apud Svevos, ad me pervenerunt, in qvibus hoc argumentum ita attingitur, ut appareat, qvaeſtores iſtos non modo praeter officium Chriſtianae pietatis, ſed etiam contra ius ac privilegia Ducatus Saxonici merces ſuas obtruſiſſe: utrumqve vero tale erat, ut tolerari non poſſet, ſalvo Dei atqve Principis honore. In qvam rem videatur ſcriptum ſub titulo, Anfang und Vrſach Doctor Luthers Predigen und ſchreiben wieder den Ablas / qvod manuſcriptum aſſervamus.

XIII. Pacis inter Principes conciliandae erat cupidiſſimus, nec minus Carolum V. qvam Maximilianum, ſumma cum pietate ac fide dilexit: neqve dubium eſt, ſi ipſe et Ludovicus Elector Palatinus vixiſſent longius, Carolum non ſumpturum fuiſſe arma contra Proteſtantes: nam uterqve fama et auctoritate plurimum pollebant, Fridericus etiam maiori conſtantia de Carolo V. meritus eſt, cum de eo ad dignitatem imperii aſciſcendo conſultaretur. Eqvidem Hubertus Thomas Leodius teſtis eſt, Ludovicum Electorem Palatinum principio recuſaſſe venire ad comitia Auguſtana, anno cIↄ Iↄ XVIII. indicta, et moleſte tuliſſe, qvod in iis de eligendo Carolo Maximiliani nepote tractaretur: *de Friderico II. Palat. lib. 4. p. 65.* Contra qvam ſolebat Fridericus, qvi Maximiliani I. merita in ore ſemper atqve amore habuit, et pro Carolo V. dixit egitqve acerrime, nunqvam im-

immutata erga ipſum voluntate, et, qvantum facere Saxo poſſet, prodito exemplo. Poſtea tamen Ludovicus qvoqve mutavit conſilium, et Maximiliano mortuo, in Friderici noſtri ſententiam ivit, atqve in ſumma erga Carolum benevolentia, et poſtqvam imperator factus eſt, obſeqvio perſeveravit.

XIV. Qvod indicium eſt profecto manifeſtiſſimum fidei et conſtantiae Saxonicorum Principum, qvi ab amicitia Auſtriorum ſeiungi noluerunt, atqve omni tempore nil prius faciendum ſibi putarunt, qvam ut obſervarent diligerentqve Auſtrios, ac pro iis conſilia caperent, ducerentqve exercitus contra ipſorum hoſtes, et ſtuderent, Caeſares ſuos eſſe ſalvos, qvi ſalvam rempublicam vellent. Dandus eſt ſcriptioni locus, et alii poſt alios enumerandi, non ut de gloria Friderici noſtri detrahatur, ſed qvo demonſtretur, omnes Saxoniae Septemviros eadem mente, eadem fide atqve officio erga Auſtrios fuiſſe. Nam ut de Friderici I. Elect. navato in bello Huſſitico opera, et aditis periculis pro Sigismundo Lutzelburgico, cuius filiam Albertus II. Auſtrius duxit, taceam, Albertus Dux, Friderici noſtri patruus, Auſtriam armis aſſeruit, et Friderici III. Imperatoris ac Maximiliani I. Caeſaris maieſtatem tutatus eſt. Qvod Maximilianum adduxit, ut utriusqve Friſiae *hereditarium Gubernatorem* conſtitueret: diploma etiamnum legere licet apud Pontum Heuterum rer. Belg. lib. 6. p. 272. 273. Innocentius VIII. non dubitavit eum appellare *dextram Imperii manum*, qvod nil antiqvius communi ſalute ac libertate iudicaſſet, et ad augendam ornandamqve Imperii dignitatem omnes conatus atqve ſtudia retuliſſet. V. G. Fabr. orig. Sax. lib. 7. p. 830. Chr. Cario-Peucer. lib. 5. p. 895. ex

eo T. VII. Hiſt. aug. p. 556. Ipſe Albertus Crantzius, qvamlibet in Duces ſuperioris Saxoniae ſaepe iniqvus, vere eum collaudavit, ac ſeqventibus verbis ornavit: *In caſtris moriens defecit, Princeps animo et rebus geſtis egregius, qvi canos ſuos multis bellis pro Imperio Romano fatigavit. Saxon. lib. XIII. cap. 27.* Paulus Langius *Ducem bellicoſiſſimum* vocat, et, qvod perpetuo animo Auſtriorum fixum manere debet, tradit, *Caeſari rebelles per novem annos* ſuſtinuiſſe, ac iuſtis armis ad officium reduxiſſe, *ad A. 1488.* Ad haec notiſſimum eſt, dixiſſe Matthiam Hunniadem, ſe, niſi pro ſalute Friderici III. Imp. propugnaſſet Albertus, in mediam Germaniam hoſtiles copias immiſſurum fuiſſe. *Sylv. Kundtman. in eo, cum qvo conf. Michael Boiemus in vita eiusdem p. 61. ſeqq. edit. Lipſiens.*

XV. Fridericus III. ad qvem directo ſpectat hic labor, non in bello qvidem ſed toga plurimum imperio profuit, et conſilia Maximiliani inprimis moderatus prudenter eſt, ac omnem operam atqve ſtudium in conſervanda reipublicae Germanicae tranqvillitate, atqve amplificando Auſtriorum honore collocavit. Eo ſpectant *literae Maximiliani ad Fridericum, item diploma eius, qvod Friderico anno cIↄ Iↄ datum eſt, Georg. Fabricius orig. Saxon. lib. 8. Laurent. Peccenſtein part. 3. in eo, Sylv. Kundtmannus in eodem.* His addatur *Iacobi VVimphelingi* epiſtola ad Fridericum III. anno cIↄ Iↄ.VIII. ſcripta, qvae conſpicitur in antiqva editione Babenbergeſi, et ſane ſpectat ad augendam ornandamqve Friderici noſtri dignitatem.

XVI. Ioannem, et praeſertim Ioannem Fridericum eius filium, Principes conſtantiae et pietatis exemplo

plo maximos, foedus Smalcaldicum * et religio acrius propugnata, ab amicitia Caroli V. diſiunxerunt, ſed Mauritius, qvoad ratione providebat, cauſam belli hactenus mere civilem eſſe, nec de religione, ſed obſeqvio erga Caeſarem agi, conſiliorum rationes ita gnaviter temperabat, ut praeproperae feſtinationis coargui ne poſſet. Itaqve conſilium ſuſcepit tuendi auctoritatem Imperatoris, et impediendi, qvicqvid eius nomen atqve dignitatem laedere videretur, cumqve poſtea non tam Caeſaris, qvam Hiſpanorum acerbitate illudi ſibi, et per latus peti ſacra, et contra promiſſa atqve datam fidem Proteſtantium privilegia convelli animadverteret, arma in eos convertit, a qvibus ſua et ſociorum cauſa oppugnabatur: inde reconciliatione, cuius cupidiſſimus erat, facta, tranqvillum atqve in pacis ſtudio defixum animum Carolo V. et Ferdinando I. eius fratri demonſtravit: utriqve etiam ſic ſe totum tradidit, ut qvemadmodum antehac eorum cauſa nullum periculum defugerat, ita anno cIↄ Iↄ LIII. ipſorum atqve imperii auctoritatem vitae ſuae iactura, praelio apud Peinam commiſſo, ſtabiliret.

* *Foederis Smalcaldici nomen Carolo V. inviſum fuit, usqve eo, ut Smalcaldiam Hiſpanis diripiendam tradere voluerit, niſi Mauritius Georgio Erneſto Hennebergico aditum ad Imperatorem communiviſſet, atqve effeciſſet, ut ſupplex vim deprecaretur, VVolffgang Moller in orat. pro eo hab. p. 18. Ceterum Granvellanus, Carolini Moderator conſilii, de Smalcaldicis ominatus eſt, eos, ſi aliqvando parva procella ingruerit, tanqvam columbas, adveniente aqvila, diſperſum iri. conf. Deod. ann. lib. 7. Nec melior omine eventus fuit, neqve viciſſet Carolus Smalcaldicos, niſi conciliaſſet ſibi Mauritium, et diſtraxiſſet animos Proteſtantium. Actorum fontes atqve capita ſunt apud Fridericum Hortlederum,* von

Vr-

Vrſachen des teutſchen Krieges/ *Ioannem Sleidanum, qvi ex actis Bohemicis, Anno 1548. in lucem emiſſis, inſignem hiſtoriae ſuae partem compoſuit, ex qvo cognoſcimus, Mauritium non fuiſſe foederis Smalcaldici ſocium, et falſos rumores ſeqvi Natalem Comitem, ac Lambertum Hortenſium de bello Germanico, illum Argentorati, hunc Baſileae editum, et poſtea Schardiano volumine comprehenſum. Sufficitqve adeo, Carolum hoc foedus tanqvam ad ſuam contumeliam pertinens interpretatum fuiſſe, et obtentu fidei erga ſe remqve publicam Germanicam, pleroſqve Principes atqve civitates imperiales a Smalcaldicis abalienaſſe: qvanqvam alioqvi tunc temporis foederum belliqve defenſivi ius Imperii Ordinibus minime erat derogandum, qvod ſeqvioribus temporibus foedere Friedenvvaldenſi, (vulgus hiſtoricorum Chamborticum vocat) uſu probatum fuit, de qvo vid. oratio hiſtorica H. Treutleri pro VVilhelmo Haſſiae Landgravio p. 32. 33. ubi ſingularia qvaedam et ſelecta, ac a Sleidano et reliqvis hiſtoricis praetermiſſa annotantur. Tantum Ioannes Bodinus, ut ſaepe alias male eſt ingenioſus, ita eius foederis nomine Mauritio Albertoqve proiecta audacia perfidiam imputat, cuius ineptias iamdudum caſtigarunt Cornel. Crull. in orat. publ. Io. Frid. Brandt apud Arumaeum, Colerus, Clutenus aliiqve. De memorabili Mauritii dicto, in cauſa liberationis Ioannis Friderici et Haſſiae Langravii, vid. Petrus Andreas Canonherius dell' introduzzione alla polit. c. 2. et MSP. qvod mihi eſt ſub titulo,* Magdeburger Krieg.

XVII. Auguſtus oculus imperii dictus eſt, qvi et Ferdinando I. rectiſſime conſuluit, et divinis in rempublicam Germanicam meritis eluxit, ac revera Saxoniae ſuae Auguſtus fuit, neqve a Ferdinandi I. exceſſu refrixit iſte amor, ſed ſumma pariter ſtudia atqve officia mutua inter Maximilianum II. Caeſarem et Auguſtum conſervata ſunt, ac tanta inter utroſqve familiaritas contracta, ut Maximilianus *Auguſtum in fratris* loco haberet, et Maximiliano vita functa Rudolfus II. eum veneraretur qvaſi patrem. Qvo conf. *Mich. Boiems oratio pro Auguſto, Georg. Fabricius,*

Lau-

Laurent. Peccenſtein in eodem. *Ioannes Limnaeus*, hiſtoriarum atqve iuris prudentiſſimus vir, ipſum merito ſuo *φῶς καὶ ὄμμα* imperii appellavit. Chriſtianus I. et Chriſtianus II. nihilo minori gratia apud Rudolfum II. floruerunt, fuitqve tanta huius et Chriſtiani. II. amicitia, ac tam iucunda conſvetudo, ut miniſtris Hiſpanicis invidiam, reliqvis admirationem excitaret. Cuius familiaritatis memoria atqve monumentum hodieqve ſervatur Pragae, ac mihi conſtat ex commentariis actorum Rudolfi II. et Chriſtiani II.

XVIII. Ioannes Georgius I. qvi ſua potentia et magnitudine copiarum nulli retro Electorum conceſſit, nutantes Ferdinandi II. res opibus atqve auxilio ſuſtentavit, et ortis in Bohemia motibus, maximo ſe periculo obiecit, cum ut Caeſari fidem probaret, tum ut pactum *unionis*, qvo reges Bohemiae atqve Electores Saxoniae mutuo copulantur, exemplo ſuo confirmaret. Cumqve poſtea Germania inqvietorum odio hominum turbaretur, cum ratione conſilia adhibuit, et bellum, qvod defenſionis neceſſitate coactus ſuſceperat, deliberata, atqve ab ipſomet Caeſare oblata pace mutavit, ratus, obſtinationem mali eſſe exempli, ſi contra faceret. Qvapropter hae voces Ferdinando II. in urbe Pragenſi expreſſae ſunt, qvae veris, neqve levibus, nec ad adulationem compoſitis argumentis indicarunt, *Ioannem Georgium I. honeſta moderatione temperaſſe iram, et non modo ſe amicum Caeſaris, ſed patrem Domui auguſtae exhibuiſſe.* Nihilo minorem divo patre laudem noſtro tempore meretur Ioannes Georgius II. qvi in bona cauſa primus Leopoldi adiutor fuit, et non magis pro eius exiſtimatione

atqe gloria, qvam pro ſecuritate imperii opportunam bello adverſus Occidentales Francos operam navavit. Vt hoc foret qvoqve prudentibus iuſtum commentationis argumentum, et ut ad omnium notitiam perveniat, Tevtonico ſermone explicandum. *

* *Titulus adornari, et iuſto operi praeſcribi poſſet ad hunc modum.* Was hat Chur Sachſen bey Oeſterreich gethan? *Non inepta, neqve inconvenienti imitatione Michaelis Praun iunioris, qvi peculiari libro Germanice ſcripto expoſuit merita Domus Auſtriae, atqve ornamenta ab ea in Germaniam profecta:* Was hat Oeſterreich bey Teutſchland gethan? *Enimvero ut Auſtrii de Germanis, ita Saxones de Auſtriis praeclare meriti ſunt ſemper, nec iis in cauſa iuſta defuerunt unqvam, qvod exiſtimarent, capite male affecto, reliqva membra verſari in periculo, et perpeti dolorem. Tum qva ſedulitate ac diligentia de Auſtria, eadem de Germania univerſa laborarunt, cuiusmodi multa et egregia documenta dedit Fridericus III.*

XIX. Revertor ad Fridericum mitiſſimum manſvetiſſimumqve, et ut ſummam eius virtutum complectar, priſca laude Principem, et Antonino pio aeqvandum, in qvantum civium ſalutis atqve incolumitatis ſtudioſiſſimus fuit. Commodum enim hic memini, cum qvidam in caſtris apud Erfurtum poſitis, urbis expugnandae occaſionem ipſi demonſtraſſet, ſi vel qvinqve tantum militum impendio impetum facere ſe vellet, dixiſſe: *Nimis grave ſibi id atqve luctuoſum fore, ſi vel unius viri iactura facienda ſibi eſſet:* non qvod ius fasqve belli neſciret ſapientiſſimus Princeps, ſed qvia negotium, qvod tranſigi poſſe iudicabat, non ſtatim bello diſceptari oporteret, *Balth. Mencius in ſtemm. et orig. El. Sax. in eo.*

XX.

XX. Nec tantum in ſalute civium, ſed etiam in dignitate Principum conſervanda laborem ſuſcepit, neqve impeditus eſt metu, qvo minus tale officium collocaret. Cuius dum recordari ſubit, uno argumento conficiam, uti intelligatur, qvantum potuerit apud Maximilianum I. qvippe cuius benevolentiae tam ſecurus erat, ut Rupertum Palatinum nondum plane reconciliatum in Maximiliani conſpectum adduceret, et nemine reliqvorum Principum id facere auſo, offenſae veniam ipſe ſolus Ruperto impetraret. *Caſp. Peuc. chr. lib. 5. et ex eo T. VII. hiſt. auguſt. p. 573.*

XXI. Verum enimvero, adverſus Friderici III. merita ſim ingratus, ſi in extremo huius commemorationis taceam, qvod eius auſpicio A. cIↃ Ic. II. haec Academia, tanqvam communium literarum optimorumqve ſtudiorum domicilium, inſtituta ſit, atqve ſub tutela et praeſidio ipſius floruerit, et repurgatis per Lutherum ſacris, ac diſſipata per Melanchthonem barbarie, toto terrarum orbe eluxerit. Qvod beneficium cum ſit longe maximum, anniti pro ſua qvisqve parte debemus, ut eius memoriam in omne tempus propagemus, et tanto Principi, qvod docendae iuventuti hoc oppidum conſecravit, ac eruditionis atqve gloriae ſedem eſſe voluit, perpetuam ac ſempiternam laudem tribuamus, * et demum Ioanni Georgio II. qvi praemia liberaliter conſtituta nobis etiamnum conſervat, ac providet, ut in tranqvillitate atqve otio laborum moleſtias ſolari poſſimus, ſeriſſimam aetatem atqve tempora feliciſſima voveamus.

* *Imitandum hic exemplum Ioannis Georgii I. qvi anno cIↃ IↃc XVII. numo ad honorem SACRI SAECVLARIS inſigni*

decus atqve memoriam Friderici III. renovavit, cuius mentionem qvoqve facit Gab. Barth. Gramondus, ſed indicio levis ingenii et dicacis in optimum Principem, ac ut alias Cl. Sarravius ad Vinc. Fabric. de ipſo ſcribit, lutulentum fluentis, lib. 2. hiſt. Gall. p. 177. Atqve in tuenda veritate eius conſtantiam non potuit non ipſe Franciſcus Gvicciardinus declarare, dum tradit, graviſſimo Leonis Pontificis edicto minisqve factum, qvod Fridericus Lutheri cauſae vehementius faveret, ex interpretatione Caelii Secundi Curionis part. 2. hiſt. lib. 13. Apertiſſime hoc extulit Hugvvaldus Mutius chron. lib. 30. qvando ſcribit, Lutherum habuiſſe defenſorem Fridericum Ducem Saxoniae. Neqve abludit popularis ipſius Sebaſtianus Verronius lib. 8. chron. Eccleſ. p. 452. qvi affirmat, qvod Fridericum nactus fuerit Protectorem. Conf. Sleidan. lib. 1. et 2. comment. Qvam in dando liberalis atqve munificus fuerit erga cultores literarum, et qvantam iis iuvandis diligentiam adhibuerit, vel ex eo liqvet, qvod in Palaeſtinam profecturus, teſtamentum feciſſet, ut ſi qvid ſibi humanitus eveniret, pauperes ex benignitate ipſius fructum perciperent: diploma eſt apud Fabricium Or. Sax. lib. 8. p. 5. ſeqq. Caſp. Peucerus, ut ſibi hic in coniecturis placet, eius mortis cauſam refert ad Septenarium Saxonicae familiae fatalem, de divinat. gener. col. 21. Deceſſit enim poſtea, qvam vixerat LXXII. annis, III. menſibus, IX. diebus, IV. horis, in templo arcis conditus. Balth. Mencius in Syntagm. epitaph. lib. 1. p 66. et reliqvi rerum Sax. ſcriptores. Philippus Melanchthon ſupremum officium ipſi teſtatus eſt carmine, qvod extat in chron. Sax. a Matth. Dreſſero aucto pag. 527.

):o:(